

zostal doma, lebo nemal dôvodu báť sa následkov svojej činnosti za doby slovenského štátu a požíva plnú dôveru oficiálnych katolíckych kruhov a tej časti slovenskej generácie, ktorá sa hlási ku katolicizmu a robí si nárok na politické vystupňovanie a na presadzovanie národných záujmov. Dr. Kempný preto najlepšie vyhovuje, aby menom tejto generácie jednal a jej záujmy i vo vedení DS toho času obhajoval. Až by vznikla situácia priaznivejšia pre utvorenie samostatného politického tábora. Dr. Kempný mohol by v tomto zaujímať čelné miesto.

I keď Dr. Kempný nemá ešte potrebnej politickej skúsenosti, predsa sme ho forsírovali, lebo sme chceli, aby katolícky ľud Slovenska, ktorý bol vždy zvyklý vidieť svoje politické predstavy a myslenie v určitých osobách i teraz by bol i osobou Dr. Kempného privedený na správnu politickú koľaj.

Porád, ktoré prebiehali v skupine ľudí, usilujúcich sa utvoriť stranu, ktorá by hájila záujmy Slovákov, o čom sa už zmienil, zúčastnil sa niekoľkokrát aj Dr. Ladislav Ruman, ktorý politicky súhlasil síce s našou koncepciou, avšak boli sme toho náhľadu, že môže sa lepšie uplatniť v organizačnom a ideovom smere v hnutí okolo nakladateľského spolku "Verbum", vedeného básnikom Jankom Silanom a prof. Dr. Harčárom, ktorý spolok by mal na starosti ďalšie školenie katolíckej inteligencie na Slovensku.

Vraciam sa ešte k dôvodom, ktoré nás viedli k tomu, že sme forsírovali Dr. Kempného, Dr. Mikuláša Franeka, Dr. Böhma, aby v rámci DS boli našou delegáciou. Títo mali v dôsledku svojej činnosti v minulosti i dôveru v širokých ľudáckych vrstvách a ktoré v tábore slovenskom - katolíckom znamenajú stále ešte mnoho. To bol tiež dôvod prečo vedenie DS silou mocou usilovalo sa ich získať.

Rozhodne popieram, že som ja, alebo Dr. Kempný bol mal účasť na nejakej tajnej zbierke peňazí cieľom hradenia výloh spojených s procesom Dr. Tisu. Poznávam, že Dr. Kempnému nešlo zadováženie peňazí pre Tisovú obhajobu. Dr. Kempný na moje požiadanie, aby som mu poskytol informácie o dr. Žabkaiovi, tak učinil a na jeho doporučenie bol Dr. Žabkai akceptovaný.

Považujem za potrebné prehlásiť, že som sa nikdy neusiloval o spojenie s nepriateľským zahraničím ČSR, naopak, činnosťou v rámci politického hnutia, ktoré som ja a naša skupina sledovali, snažil som sa problém slovenský riešiť v rámci ČSR bez spolupráce s Dr. Ďurčanským.

Túto moju výpoveď učinil som bez akéhokoľvek fyzického alebo psychického nátlaku.

Výpoveď mi bola prečítaná a podpísaná.

Čarnogurský v. r.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Demokracická strana II., č. 47. kart. 1; Slovenský národný archív Bratislava, f. ÚV KSS, P. Dávid, kart. 2241, a. j. 116.

Dokument č. 74

Prejav poslanca za Demokratickú strany M. Zibrína v Ústavodarnom národnom zhromaždení 10. júla 1946 o situácii na Slovensku a tretej pražskej dohode.

Posl.(anec) dr **Zibrín**: Vážené Ústavodarné národné zhromaždenie!

Mám prehovoriť za demokratickú stranu k vyhláseniu pána predsedu vlády, v ktorom vyhlásení nám uverejnila vláda svoj rozsiahly pekný budovateľský program. Tento budovateľský program vychádza z bývalého košického vládneho programu, pri čom berie do úvahy, ako nám to pán predseda vlády hovorí, skúsenosti nadobudnuté pri prevádzaní košického programu.

Prehovorím len k niektorým odstavcom tohoto obsiahleho programu. K ďalším úsekom prehovorí ďalší rečníci môjho klubu. Veľmi ľutujem, že k príprave reči, k preštudovaniu tohto veľkého budovateľského programu ne. mali sme dostatok času, dostatok príležitosti vzhľadom na tú okolnosť, že debata nasleduje niekoľko hodín po prednesení tohto programu. Už vopred uvádzam, že náš postoj k vládne programu je pozitívny, kladný, ale ani tento nás oddaný postoj nemôže zamedziť, aby sme nepredniesli naše pripomienky, a to hlavne tam, kde niektoré odstavce vládneho programu sú nejasné, neurčité, prípadne kde pomlčky viac hovoria ako celý odstavec. Ide nám o to, aby sme na demokratických zásadách ako predstavitelia ľudu a politických strán po znovuzrození našej slobody zastupovali naše voličstvo. Ide nám o to, aby sme povedali svoj názor nielen o tom, o čom pán premiér hovoril, ale aby sme si prehovorili aj o smeroch nášho vývoja, v ktorom ideme a podľa ktorého máme pokračovať pri prevádzaní našej národnej revolúcie a pri upevňovaní a stabilizovaní všetkých správnych vymožeností nasej národnej revolúcie. Pri tom tak myslím na slovenské hrdinské národné povstanie ako aj na 5. máj 1945, ale súčasne aj na celých 6 rokov nášho domáceho i zahraničného odboja.

Máme upevňovať, zlepšovať národnou revolúciou zavedené nové inštitúcie, pokračovať v ďalšom demokratizovaní v našej verejnej správe, nášho hospodárskeho a kultúrneho života, takým spôsobom dovrieť našu národnú revolúciu tak, aby večná pravda československej demokracie, zabezpečenie silného štátu Čechov a Slovákov, na večné veky zvíťazila.

Vieme, že pri tomto budovaní budeme musieť prekonávať mnohé ťažkosti, ktoré sa nám postavia do cesty. Tak ako doteraz, ani v budúcnosti nebudeme ich používať pre svoje strannícko-politické ciele, aby sme z nich ťažili, ale čestne ponesieme, a to aj za prípadné neúspechy, teda za všetko, spoločnú zodpovednosť, a to nielen pred národom, ale keď je treba, aj pred celým svetom.

Práve preto, keď schvaľujeme šiesty článok prejavu pána premiéra, kde sa hovorí o zahraničnej politike, nechceme na tom, čo je na tom napísané, ani zbla meniť. A ja len priklincúvam to, čo už naši rečníci povedali pri rôznych príležitostiach, keď sa jednalo o našu zahraničnú politiku. Je nad slnko jasnejšie, že vláda jedine tak robí dobre, keď stavia na tom fakte, že Sovietsky zväz je našim susedom, že Sovietsky zväz nás nesklamal ani v najťažších chvíľach, že Sovietsky zväz je náš priateľ a Sovietsky zväz je náš spojenec a my sme jeho priatelia a spojenci. (*Potlesk.*)

Pri tom si musíme uvedomiť, že naše priateľstvo sa neopiera len o zväzky ideologické, ono sa opiera o niečo viacej, a to o reality politické, zemepisné, vzťahy citové a o veľkú živú myšlienku slovanskej spolupatričnosti.

I keď naše pojetie demokracie je s veľa strán rozdielne od pojetia sovietskeho, ruské pojetie slovanskej myšlienky spája nás so Sovietskym zväzom ponad a pomimo rozdielu ideologické. Faktom si predstavujeme rešpektovanie svojských hodnôt a tak veľké priateľstvo naše sa bude môcť spoliehať na tie najširšie vrstvy našich národov.

Celkom správne prisľúbil pán premiér, že bude prehlbovať jeho vláda politické, hospodárske a kultúrne styky s Veľkou Britániou, so Spojenými štátmi, Francúzskom a s ďalšími demokratickými národmi sveta.

Pritom nesmieme zabudnúť, že v Spojených štátoch amerických žije nám jedna tretina Slovače a nie o moc menej Čechov a že naše kultúrne, národné a hospodárske styky s týmito bratmi, ktorí boli vystávaní hnaní žitia nevôľou, budeme musieť udržiavať, a to za každú cenu. Budeme musieť žiadať, aby naše jednotlivé ministerstvá vyvíjali najužšiu spoluprácu s

týmito krajinami, ale súčasne aby tam neboli vysielaní falošní proroci a falošné správy, ktoré našich krajanov, a to hlavne v Amerike, viac poburujú než zjednocujú. Videl som veľmi nesprávne informácie, ktoré z úradných miest dostala naša informačná služba v Amerike. Informačná služba americká sa vydržiava za naše peniaze, za naše štátne peniaze. Preto by mala viac zjednocovať Čechov a Slovákov a približovať ich k republike Československej, než sa to robí.

Je veľmi správne, keď nám je sľúbené, že chceme zlepšiť náš pomer k Poľsku. Nesmieme ale zabúdať, že v Poľsku žije značná slovenská menšina, ktorej sa nevedie dobre a o ktorú každopádne bolo by sa treba postarať. Je žalostné, že v slovanskom štáte je slabší slovenský brat tak ukrivdený ako naši Slováci na Hornej Orave a Spiši. Tu by sme čakali od našej vlády trochu viac konkrétneho programu.

Teraz ale najbolestnejší problém. O tom probléme žiaľbohu sme viac počuli pred niekoľkými mesiacmi sľubovať než teraz konkrétne vo vládnom prehlásení. My na Slovensku nemôžeme nevidieť, že riešenie problému maďarskej menšiny nijako nenapreduje tak, ako nám to bolo sľubované. Nielen že vzdor medzištátnej zmluvy medzi Československom a Maďarskom maďarská vláda vytrvalo brzdí prevedenie výmeny obyvateľstva, ale stále chodia správy, že i dokonca niektoré spojenecké kruhy nepozerajú sa príliš priaznivo na naše ciele.

My tu čo najdôraznejšie vyhlasujeme, že trváme na tom, aby otázka našich menšín bola raz navždy a to radikálne vyriešená. Každé delenie, že Maďari sú takí a onakí a Nemci o čo horší, je úplne zbytočné. Je len smutné, že aj v dnešných tzv. demokratických kruhoch Maďarska, ktoré sa chcú honosiť rôznymi pokrokovými -izmami, je maďarský revizionizmus za tejto maďarskej republiky práve tak podporovaný, ako to bolo r. 1918 alebo 1919.

Tento maďarský revizionizmus je kľúčovým bodom nášho pomeru a v tomto ohľade prosíme celú vládu, aby urobila všetko možné, aby medzištátna dohoda bola uplatnená, prevedená a aby naši, ktorí sa chcú vrátiť, a to nielen z Maďarska, ale hockade, neboli odstrašovaní prípadne terorizovaní.

Keď sa toto podarí pánom ministrom v našom "ZAMINI", tak sa zapíšu zlatými literami do dejín nášho štátu.

Vzhľadom na to, že stojíme pred mierovou konferenciou, i keď o nej nie je reč vo vládnom prehlásení, snažne prosím, aby naša delegácia bola tak zložená, aby správne reprezentovala nielen náš štát, ale aj celý Národný front Čechov a Slovákov, a aby tak špeciálne otázky každého kraja správne mohli byť hájené. Tak ako sme schvaľovali našu zahraničnú politiku, opierajúcu sa na nášho veľkého suseda, tak schvaľujeme i brannú politiku, ktorá sa opiera na nášho slávneho osloboditeľa.

Je správne, keď vláda si vytkla za cieľ dobudovať československú armádu tak, aby bola silnejšia ako predtým.

Na poslednom zasadnutí Dočasného národného zhromaždenia som sa zaoberal problematikou našej armády, a to hlavne čo do uplatnenia sa jej slovenskej zložky.

Prízvukujem, že napriek odpovediam, ktorých sa mi dostalo, nemôžem netrvať na tom, čo som povedal 16. mája 1946.

Zdôrazňujem teraz, že československá armáda musí byť skutočne československá. To značí, že musí byť stavaná tak, ako si to Národný front a vláda vytkla v košickom programe. Vieme, že k úspešnému ukončeniu našej národnej revolúcie patrí tiež obnovenie a rekonštrukcia našej armády. Víťame skutočnosť, že naša armáda bude armádou demokratickou, a my z plných síl budeme podporovať vládu pri prekonávaní všetkých ťažkostí, ktoré môžu vzniknúť pri znovuorganizovaní a výchove našej armády. Samozrejme nemôžeme mlčať nad tými štatistickými dátami, tak neveriteľnými, a hlavne nad tým, že od ich prednesu a ich uverejnenia sa nestala náprava. Je celkom nemožné normálnym dopĺňovaním docieľiť pomerné zastúpenie slovenského živlu v radoch ďalej slúžiacich poddôstojníkov, rotmajstrov a dôstojníkov.

Tu opäť žiadame, aby sa našiel nejaký nový spôsob, ktorý by umožnil rýchle preškolenie tých slovenských nováčikov, prípadne partizánov a vojakov slovenského národného povstania, aby sa títo v krátkej dobe mohli stať platnými dôstojníkmi, budovateľmi v československej armáde.

Chceme, aby sa československý problém v našej armáde postupne, evolučne, ale rýchle vyriešil. A práve preto doporučujeme, aby odlišne od doterajšieho stavu pán štátny tajomník vybudoval si svoj štáb zo svojich spolupracovníkov, ktorý by mal za úlohu vyriešiť rýchlejšie a silnejšie participovanie slovenského živlu v našom veliteľskom zbore. (*Potlesk.*)

Vo veliteľskom zbore máme celé rady Slovákom prislúchajúcich miest, ktoré sú neobsadené, alebo nie sú obsadené Slovámi. Tu musí prísť náprava a dúfam, že nový pán štátny tajomník, obrnený prvým i druhým zahraničným odbojom a skúsenosťami tohoto ťažkého problému, bude môcť byť pánu ministrovi národnej obrany, ku ktorému máme plnú dôveru platným a cenným spolupracovníkom.

Schvaľujeme a držíme za dôležité, aby v príslušníkoch našej armády boli sústavnou výchovou prehlbované vedomosti nielen vojenské, ale aj občiansko-politické. Malo by sa to diať vybranými, zvlášť kvalitnými a - podtrhujem - slovenskými dôstojníkmi. S ľútosťou konštatujem, že v tomto ohľade sa stali určité chyby a viedlo to až k tomu, že vláda po voľbách dala súhlas z dôvodov prepolitizovanosti k odsunu a či presunu západných vojenských jednotiek na Moravu. My úplne schvaľujeme, aby Slováci slúžili aj v Čechách a aby slovenský aktívny dôstojník poznal aj terén a stratégiu na našich západných hraniciach a zas český dôstojník na južnom Slovensku. Toto politické presídlenie armády stalo sa ale za tak neznesiteľných podmienok pre slovenské jednotky, hrubo urážlivým spôsobom, že sme nútení žiadať slávnú vládu - nakoľko sa už zistilo, že nezodpovednými činiteľmi predstierané skutočnosti o slovenských vojakoch nezodpovedajú pravde - aby odsunuté jednotky dostali satisfakciu a aby okamžite boli späť poslané do svojich mierových posádok. (*Potlesk.*)

Verte mi, vážené dámy a páni, že len tá nevhodná doba nás bolí. My sme chceli nové české posádky kvetom a bratským objatím vítať. Žiaľbohu sa to nestalo. Nie je to našou vinou; bolí nás, i keď nám potom so smiechom hovorili českí chlapci, že príjemne boli sklamaní, keď sami sa zasmiali nad tým, ako sa o nich doma strachujú, že do akých pomerov k nám došli. Veríme ale, že práve títo chlapci dnes už poslali domov tisíce pozdravov, tisíce dopisov a dokladov, že na Slovensku nerastie nebezpečenstvo pre československý štát; a v krátkej dobe, až títo chlapci poznajú politické rozvrstvenie politického dneška na Slovensku, potom budú písať i prospešné svedectvá o Demokratickej strane, ktorej príslušníci, dúfajme, bezvýhradne sa milo, priateľsky a bratsky k nim chovajú.

Očakávame podobné správy i od našich slovenských chlapcov, ktorí toho času sú na Morave, a želáme si, aby tento nútený pobyt prispel k československému zbrataniu a mal tak i politicky kladný výsledok. (*Potlesk.*)

Napriek tomu ale požiadavka všetkých nás je, keďže bývalá vláda urýchlene jednala, keďže bola falošnými správami pomýlená, a keď dnes už žijeme v hlbokom straníckom budovateľskom mieri, aby nedostatky minulosti boli napravené.

Zmienil som sa o tom incidente zvlášť vtedy, keď sme prejednávali otázku osvetových dôstojníkov a súčasne takzvanú inštitúciu OBZ³⁰ našej armády. Keby tieto orgány boli správne jednali, keby boli správne informovali, správne vychovávali, nemuselo prísť k zahanbujúcemu presunu slovenských jednotiek.

Keď sa tak stalo, je to len dôkazom toho, že niečo v tej vojenskej správe neklapalo. Keď som ju vtedy kritizoval, je vidno, že som mal pravdu, a v tom ohľade žiadne vykrúcačky nikoho nezvedú.

Pri tejto príležitosti prihováram sa, aby konečne vláda nám už predložila návrh zákona, ktorý vymedzí pojem zahraničného vojaka.

³⁰ Ide o obranné spravodajstvo

Žiadame, aby vláda účinnejšie prevádzala zákon o príslušníkoch národného a zahraničného odboja, lebo hoci zákon je už niekoľko týždňov uverejnený, nevidíme, aby klesol počet nezamestnaných vojakov zahraničného odboja alebo vojakov slovenského národného povstania a podobných zaslužilých bojovníkov.

Tým viacej prosím Ministerstvo národnej obrany, aby sa intenzívnejšie staralo o našich hrdinských bojovníkov, ktorí stratili zdravie alebo ostali invalidmi, a taktiež o siroty, manželky a rodičov našich padlých. V tom ohľade pri zasadnutí Ústredného výboru zahraničných vojakov, a to či v Prahe alebo na Slovensku, počuli sme neblahé správy, ktoré, keby sa dostali na vedomie z rečníckej tribúny, nerobili by nám dobré meno.

Okrem toho žiadam, aby pri zriaďovaní vojenských učilíšť, taktiež letísk a cvičísk, nebolo Slovensko obchádzané. Žiadame, aby hlavne pre význačnú polohu Slovenska a vzhľadom na našu obranu systematicky bolo vybudované to, čo naša slobodná československá armáda vo svojom vývine potrebuje.

V piatom článku svojho programu pán ministerský predseda hovorí o národnej očiste, a ja prosím o trochu strpenia, lebo sa s touto otázkou hlbšie budem zaoberať. Nie snáď preto, že by som nesúhlasil s radikálnou očístou, ale hlavne preto, že podľa štylizácie vláda venuje zvláštnu pozornosť očiste verejného života na Slovensku, a hlavne u tých štátnych orgánov a politických strán, kde sa vraj tieto živly dostali. Vláda ich chce vypuďiť, a to vypudenie je v jej programe a jej programom. (*Potlesk.*) Myslím, že si tu vláda vzala na svoje plecia i veci, ktoré jej nepatria; keďže som rečníkom za politickú stranu slovenskú a keď nejasná štylizácia hlavne po tom všetkom, čo sa proti Demokratickej strane stalo, dáva i odôvodnený výklad alebo aspoň možnosť výkladu, že sa to aj na Demokratickú stranu vzťahuje, ráčte mi dovoliť, vážené dámy a páni, aby som sa o tej očiste a o tom pred a povolebnom ovzduší na Slovensku trochu viac detailne zmienil, aby ste konečne ráčili poznať pravý stav vecí, ako je.

Pred voľbami, pokiaľ neboli známe volebné výsledky, viedol sa ostrý politický boj proti Demokratickej strane ako takej viedli sa urputné boje proti jednotlivým kandidátom bez ohľadu na to, či to bolo vecné alebo pravdivé. O slušnosti ani nehovorím. Márne Národný front sa uzniesol tak alebo onak, márne vyhlasoval slušnosť volebného boja. Tí istí, čo to odpoľudnia podpísali, ráno v novinách zas útočili. Že neútočila Demokratická strana, to viem, lebo som čítal jej prejavy. Že som nezaútočil skoro v 70 rečiach ani ja sám, ani moji spolurečníci, o tom som presvedčený. Že ale orgány iných strán, hlavne komunistickej strany Slovenska a jej časopisy, a to nielen bratislavská "Pravda", ale všetky možné noviny a týždenníky, letáky a letáčky sa hemžili krivým obvinením, utľhaním na cti, ohováraním, urážkami, o tom svedčí množstvo trestných oznámení. Je len divné, že tí, ktorí mali smelosť takto urážať, dnes nejdú pred súd, aby dokázali toto svoje tvrdenie a my aby sme boli nútení tieto dôkazy uznať. Pokiaľ sa ale tak nestane, ráčte odpustiť, nemôžeme nič uznať. Keby toto všetko bolo ostalo len na Slovensku a keby sme si toto všetko vybavili len tak medzi nami, keby po absolútnom víťazstve Demokratickej strany nebol sa boj preniesol do Prahy, a to až na najvyššie miesta, a keby i české noviny neboli naleteli na štvavé výmysly našich protivníkov, nestálo by vlastne za reč dnes o tom už tu hovoriť. Keďže ale meno Demokratickej strany bolo hlavne špinené i tu v Čechách, pred českou verejnosťou, ráčte mi dovoliť, že pred týmto slávnostným fórom v tej našej matičke Prahe, v tej nasej zlatej Prahe musím uviesť na pravú mieru všetko to, čím sa nám krivdilo. Je len samozrejmé, že Demokratická strana vyhradzuje si trestne stíhať každého, a tiež hocijaké orgány takej, alebo onej exekutívy, ktoré o nej rozširovali nepravdivé výmysly. Hlavne zdôrazňujem, že Demokratická strana svojim rečníkom nedala žiadne iné smernice, než je Organizačný poriadok a Ideové základy, teda dve brožúrky, ktorých sa každý rečník mal pridrižovať. V týchto tlačivách sa hlása sloboda, neodvislosť a demokratičnosť jednotnej a nedeliteľnej Československej republiky. Len toto a nič viac. Práve preto vedenie Demokratickej strany nemôže byť ani obviňované ani zodpovedné, ak snáď, čo ja nechcem veriť, niektorý rečník v

zápale volebného boja a bol by vybočil z daných mu direktív. Čakali sme, a to právom, že sa v tejto veci hneď po voľbách urobí jasno a zistí sa pravda. Dozvedeli sme sa totiž, že Ministerstvo vnútra poslalo vyšetrojúce orgány na Slovensko zbierať kompromitujúci materiál vzhľadom na predvolebný zápas, ktorý vraj viedla Demokratická strana. Tento materiál bol dodaný všetkým politickým stranám a čs.(československému) Národnému frontu; len práve, čo nerozumiem, Demokratická strana nedostala tento materiál, aby túto krutú obžalobu vysvetlila a aby na ňu mohla odpovedať. Mimo toho túto obžalobu, tieto dôkazy a dokumenty dostali redakcie pražských a iných denníkov, ktoré samozrejme neboli informované a uverili všetkým týmto tvrdeniam, ktoré ešte dodnes nemali sme možnosť vyvrátiť, lebo ani dodnes nám dodané neboli. Každý súdny človek naproti tomu by bol myslel, že v prvom rade materiál tento bude predložený demokratickej strane. Nečítal som túto obžalobu, ale údajne vytykajú sa nám tieto ťažké činy: že boli vyvolávané na verejných zhromaždeniach protištátne heslá, že demokratická strana uzavrela dohodu s predstaviteľmi bývalého ľudáctva, že do kampane bola zatiahnutá rím.(sko) - katolícka cirkev a že Demokratická strana kandidovala za poslancov osoby so záhadnou politickou minulosťou. V mene Demokratickej strany tieto obvinenia odmietam, ale keby sa tieto obvinenia proti hocikomu ukázali správnymi, verte, dámy a páni, stiahneme proti hocikomu konzekvencie. (*Potlesk.*) Práve preto Demokratická strana navrhla vyšetrojúcu komisiu, ktorá má vyšetriť, či tieto obvinenia sú pravdivé, a vyšetriť, či i v iných stranách by sa viac nenašlo podobnej skutkovej podstaty, než ktorá sa skonštruovala proti nám.

Nám od začiatku bolo jasné, že týmto povolebným bojom chceli sa zastrieť volebné neúspechy, a tak že sa ťahala československá verejnosť len aby čím neskoršie musela stiahnuť konzekvencie z demokratického výsledku volieb. Celá táto kampaň bola inscenovaná za tým účelom, aby hlavne v očiach čs.(československej) verejnosti bola narušená dôvera k Demokratickej strane a aby bolo takto znehodnotené naše volebné víťazstvo. Pripisovalo sa nám na ťarchu, že nemáme priateľský vzťah voči SSSR. Naši tajomníci a členovia boli zatváraní, obviňovala sa veľká čiastka slovenského národa z kolaborantstva a protištátnosti, špinilo sa všetko, čo bolo demokratické, slovenské, a to tak, ako keby sa nikde inde ani nebolo mohlo kolaborovať, len práve na Slovensku, hoci neviem, vážení páni a dámy, či tohoto kolaborantstva s Nemcami nemohlo práve byť ani nikde inde viac než práve u nás. Preberajme si tieto obvinenia jedno za druhým. V našich radoch sedia poslanci, ktorých otcovia a praotcovia boli známimi panslávami, čo v minulom storočí a pred prvou svetovou vojnou u nás značilo čisté rusofilstvo. V našich radoch sedia legionári z prvého odboja, ktorí spolu s generálom dr. Štefánikom budovali čs. légie. Medzi nami skoro niet človeka, čo v roku 1919 a 1920 nebudoval sokolské jednoty, ktoré vtedy značili na Slovensku piliere čs.(československej) vzájomnosti. (*Potlesk.*) Nie jeden z nás máme fúru rokov odsedieť (po)ďľa fašistických trestných rozsudkov, už či za podzemnú činnosť alebo činnosť v slovenskom národnom povstaní. A hľa, razom máme ísť pred súd a spovedať sa pred ľuďmi, ktorí azda alebo aspoň niektorí z nich, zďaleka nemajú túto minulosť. (*Potlesk.*) Buďte uistení, že my, ktorí máme túto minulosť máme toľko sily, že ak by do našich radov v demokratickej strane boli vkĺzli nevhodní ľudia, my ich z Demokratickej strany odstránime, a nie je k tomu treba ani revolty, ani krik, ani hluku, urobíme si to tak, ako to čs.(československá) štátnosť a naše demokratické cistenie vyžaduje. (*Potlesk. - Výkriky komunistických poslancov.*) Že by Demokratická strana hocikedy bola jednala s reprezentantmi bývalého ľudáctva, ako aj s členmi užšieho výkonného výboru, to popierame. Keby tomu tak bolo, bol by som musel o tom vedieť alebo to počuť. Samozrejme na žiadnom takom jednaní som nebol a nikde som také jednanie nezistil. Mám k tomu ale len jednu poznámku. Na stĺpcoch našich orgánov ani raz neboli vychvaľujúce články, ktoré volali do lona Demokratickej strany takzvaných "pocívnych ľudákov" a tých, čo chcú ísť s voľným duchom času. Takéto nahováračky boli, ale v minulom roku v decembri veľmi často v

úvodníkoch a na prvých stranách časopisu "Pravdy" a iných a tam hlásali, že i všetka ľudácka minulosť sa dá určitým vhodným spôsobom zmyť. Demokratická strana nerobila žiadnu tajnú dohodu s nikým a každé svoje rozhodnutie uverejnila vo svojich časopisoch. Mimo toho, čo bolo uverejnené, nič iného sa nestalo. Mimo toho, čo v časopisoch bolo uverejnené, nič iného nemáme a proti nikomu nemáme hlavne žiadne zaviazanosti. To je svätá pravda a žiadna vyšetrujúca komisia nemohla by iné zistiť v budúcnosti; budúcnosť nám dá za pravdu a dúfajme, že naše politické pokračovanie dostane v budúcnosti aj satisfakciu.

Najrozhodnejšie protestujeme proti útokom na rímsko-katolícku cirkev ako takú. (*Potlesk.*) Rozhodne popieram, že by katolícka cirkev bola do volebného boja ex offio zasiahla. že jednotliví cirkevní hodnostári prejavili svoje politické presvedčenie, to je, prosím, ich právo (*Potlesk.*) a hlavne právo teraz, keď hlásame slobodu a demokraciu. Mám len zasa ten dojem, že zbytočne sa rozdeľujú našimi odporcami Slováci (po)ďľa náboženstva. My chceme povzniesť celý národ bez ohľadu nielen na náboženskú, ale i na politickú príslušnosť; pritom verte, že blaho republiky nám ostáva základným zákonom. (*Potlesk.*)

Konečne je obvinenie, že na kandidátke Demokratickej strany boli kandidované i také osoby, ktoré vraj majú záhadnú politickú minulosť. Čakal som, že štátne zastupiteľstvá podajú desiatky obžalôb na zvolených poslancov a nezvolených kandidátov a že nám vzniknú nové stovky politických procesov. Ja osobne by som bol vítal toto riešenie, lebo každý kolaborant a každý fašista patrí pred súd a nie do československého parlamentu. (*Potlesk.*) Pred takýmito faktami bol by som musel uznať naše chyby. Voľby sú už šesť týždňov za nami, ale mimo lomozu a hrozieb sa nič nestalo. Ani jedna obžaloba nebola podaná, práve preto odmietam i toto obvinenie.

Mám takto len potvrdené, že môj dojem je správny, že pomer ku slovenskému katolíctvu sa mení podľa toho, či toto išlo s Demokratickou stranou a či nie. Ja zas držím za nesprávne posudzovať minulosť niekoho (po)ďľa toho, akú má dnes politickú legitimitáciu. Pri tom nijako sa neuzatvárame pred tým, aby všetky strany na Slovensku navzájom si preverili svojich funkcionárov, a ako dúfam, že Demokratická strana kľudne môže čakať výsledok nestrannej vyšetrovacej komisie. My tento výsledok uznáme, my z neho vyvodíme dôsledky, len nech aj naši politickí partneri vyvodlia dôsledky z demokratických volieb.

Nikdy sme nehájili a obhajovať nikdy nebudeme tých, čo sa previnili proti československej štátnosti a najmenší dôvod by som mal k tomu ja, ale prosím, aby raz navždy sa už pamätalo na to, čo v minulom Dočasnóm národnom zhromaždení bolo prízvukované. Slovenský ľud ako celok nemal v minulosti nič spoločného s úkladmi reakčných síl, predstavovaných celkom malou vrstvou slovenských ľudáckych zradcov, ktorých činnosť počas Mníchova bolo namierená voči drahomilovanej republike Československej a ktorá činnosť privodila spolu, ale aj s inými okolnosťami postupnú porobu našej vlasti. Naš ľud tieto činy nikdy nesankcionoval, s nimi sa nestotožňoval, preto ako národ, ako široké masý voličstva nenesú za ne ani politickú ani mravnú zodpovednosť.

Naopak, slovenský ľud bez ohľadu na politickú príslušnosť, bez ohľadu na ideové a náboženské, poťažne stavovské rozdiely zostal myšlienke československej štátnosti, československého štátneho spoločenstva verný a za toto svoje pevné presvedčenie prinášal počas svojej poroby za posledných šesť rokov i tie najväčšie mravné a hmotné obeť. Stojí za politickú úvahu, či bolo správne urobiť to, že sme široké vrstvy katolíckeho ľudu získali pre československú štátnu ideu, alebo či by bolo lepšie vohnať ich do voľby bielymi lístkami. Viem, že nástraha nastrčená vo forme bielych lístkov sa nepodarila a že to tých mrzí, ktorí biele lístky doniesli do volebného poriadku a ktorí sa za ne tak bojovne prebýjali. Ja to držím ale za politické víťazstvo československej štátnosti, keď slovenské voličstvo vedelo sa umiestiť z 98 % vo štáto tvorných stranách. Nad touto politickou múdrosťou poctivý československý vlastenec by sa mal tešiť a nehľadať zádrapky. (*Potlesk.*)

Dejiny československého odboja na pôde Slovenska od 6. októbra 1938 až do víťazného ukončenia druhej svetovej vojny vydávajú bohaté svedectvá o tom, čo vykonal slovenský ľud vo službách myšlienky pre obnovenie politickej samostatnosti československej a dá Boh, že v budúcom storočí ukáže budovaním a posilovaním jednotnej republiky Československej i svoju budovateľskú účasť, a to nie v miere percentuálnej, ale v takej, že ho budú musieť obdivovať všetky demokratické národy.

Ja viem, že nepostačia k tomuto všetkému slová, aby som vás presvedčil, práve preto vás volám, vážené dámy a páni, a to nielen vás kolegyně a kolegovia, ale všetky verné sestry a bratov, prídte k nám na Slovensko, prídte sa presvedčiť, že kto má pravdu, uvidíte, že celé Slovensko, a to bez rozdielu, uvíta každého z vás s otvoreným náručím a že na Slovensku nájdete tak ohromujúcu väčšinu antifašistov a veľkých Slovanov, vašich najbližších bratov, ktorí jedine chcú žiť v obnovenej republike Československej spolu s vami. Nám je jedno jasné, že mimo tohoto štátneho útvaru, mimo republiky Československej nie je inej možnosti, aby sa slovenský národ zveľadil, aby prekvital a aby sa udržal. (*Potlesk.*)

Opakujem túto výzvu preto na tomto fóru, lebo náš povereník pre informácie dr. Samuel **Belluš** vo svojom prejave vyzval československých žurnalistov, aby ako jeho hostia prišli sami sa presvedčiť o slovenských pomeroch a o veľkom víťazstve československej štátnej myšlienky v posledných dobách.

Vážené dámy a páni, musíte uznať, že tí demokratickí vodcovia, ktorí tvorili hrdinské Slovenské národné povstanie spolu s ich komunistickými spolupracovníkmi a bojovníkmi, nemôžu byť dnes, keď ich idea vyhrala, ich sen sa splnil, nemôžu byť nepriateľmi tejto ich starej idey, nemôžu sa netešiť z ich bojového víťazstva, za ktoré svojho času i svoje životy nastavovali.

Áno, československá štátna myšlienka má dnes na Slovensku oporu v najširších vrstvách, a verte, má také hlboké korene v slovenskom národe, že nikto nikdy viac nebude môcť uvoľniť bratský zväzok Čechov a Slovákov. (*Hlučný potlesk.*)

Teraz prejdem na poslednú kapitolu, ku ktorej mi je umožnené ešte prehovoriť. Je to najväčšia otázka, lebo túto vyriešiť je životnou úlohou tohoto Ústavodarného národného zhromaždenia. vítame zaručenie všetkých základných slobôd v pripravovanej ústave a súhlasíme, že ochrana týchto práv bude obdobne zaručená, ako je to v doterajšej ústave. A je len samozrejmé, že teda aj súdnictvo bude vykonávané nezávislými súdmi.

Podporovali sme aj doteraz výstavbu národných výborov a nechceli sme nič späť zbyrokratizovať. Rozhodne ale, aj pokiaľ vyjde už nová ústava, žiadame náležitú reorganizáciu národných výborov, ich očistu a vyšetrenie všetkého toho, čo sa nemalo stať. Bolí nás určitý odklon od toho, čo je povedané v košickom vládnom programe a čo hlavne terajší náš pán premiér povedal menom vlády Slovenskej národnej rade na jej slávnostnom zasadnutí v Košiciach 5. apríla 1945. Vtedy toto posolstvo terajší pán premiér nazval Magnou chartou slovenského národa a touto Magnou chartou pán premiér získal si sympatie širokých vrstiev. Práve preto nás zaráža, keď v predposlednom odstavci čl. 1 sa hovorí o SNR a o svojbytnosti Slovákov, o zvláštnych normotvorných a výkonných orgánoch ako nie o niečom definitívnom, ale len toho času existujúcom, to značí ako o niečom prechodnom, dočasnom. Verím, že táto nepresná štylizácia vo vládnom prehlásení sa tam len omylom dostala a že slovíčko v origináli "nyní" má značiť nie "teraz", ale raz navždy a trvalo.

Aby som toto náležito vysvetlil, musím začať ešte s dobou odboja, keď 30. júna 1943 londýnska vláda dala sa oklamať zveličovanými odkazmi niektorých horlivcov a vydala svoj odkaz domov, ktorý svojho času do rádia prečítal jej splnomocnenec. Na toto vládne prehlásenie veľmi ostro reagovali slovenskí bojovníci z SSSR, ale ešte častejšie tí, ktorí pripravovali to veľké hrdinské Slovenské národné povstanie. Len čo bolo možné, títo hrdinskí povstanci poslali svojich delegátov do Londýna a veru tam za niekoľko hodín sa musela odčiniť krivda 30. júna 1943, a delegáti Slovenskej národnej rady, Ursíny a Novomeský,

niesli so sebou domov už inú dohodu, ktorá politicky hlásala opravu mylného vládneho vyhlásenia 30. júna 1943.

Táto londýnska dohoda dostala svoje potvrdenie jedine v Moskve na začiatku r. 1945, kde členovia zahraničného odboja prídúc zo západu do Moskvy, dohodli sa so svojimi bratmi a delegátmi SNR. Tak vznikla tzv. moskovská alebo neskoršie košická dohoda, ktorej vyvrcholenie je práve pánom premiérom Klementom Gottwaldom v Košiciach prečítaná Magna charta. V tú dobu sa oslobodzovala Bratislava a české zeme ešte len čakali na svoje oslobodenie. A keď víťazný nástup osloboditeľskej Červenej armády bol vykonaný, zišli sa opätovne politickí predstavitelia a potvrdili Magnu chartu v širšej štátnej dohode zo dňa 2. júna 1945. Touto dohodou vláda Fierlingerova so SNR budovala a konsolidovala celý rok našu republiku Československú a vystačila s týmito dohodami. Až tohoto roku pred voľbami potvrdili sa opätovne v československom Národnom fronte zásady Magny charty a ja podtrhávam to, že len doplnili a išlo sa ďalej. Je to dohoda z 11. apríla 1946.

Po voľbách ale nesmierna agitácia falošnými predpokladmi toho, čo sa na Slovensku deje, vynútila si najnovšiu dohodu, ktorá sa stavia hodne ostro proti predchádzajúcim dohodám v niektorých bodoch, a mám dojem, že toto vládne prehlásenie už viac nestavia na predchádzajúce dohody, že hodne upúšťa od toho, čo pred tým bolo a že výlučne uznáva, ako sa deje dosiaľ, vo veľkých rysoch dohodu z 27. júla 1946.

Zasa uvediem to, čo Demokratická strana niekoľkokrát priklincovala, že totiž slovenský problém je nielen administratívnym problémom, ktorý by bolo možno uspokojivo riešiť nejakým strannickým prejavom alebo zemským národným výborom. My toto zriadenie dobre poznáme a držíme ho za nedostačujúce a nevyhovujúce pre slovenské pomery. Práve preto ráčte teraz uznať, že Slovenská národná rada nemôže zo zásadných dôvodov ustúpiť nejakému slovenskému krajinskému národnému výboru, ako je tomu obdobne v Čechách a na Morave. Práve preto sme my tu, Ústavodarné národné zhromaždenie, aby sme vyriešili hranicu medzi jednotnosťou štátu a medzi regionálnymi právomocami národných celkov. Kompetenciu SNR a jej orgánov vo všetkých zložkách štátnej správy treba dôsledne a jednotne vybudovať v duchu dohody z 2. júna 1945, pričom možno novelizovať tie ustanovenia, ktoré dohoda Národného frontu z 27. júna tak upravila, že sa nepričila tzv. Magne charte.

Podľa doterajších a hlavne posledných prejavov pána ministerského predsedu je vidno, že táto zásada nie je však bezvýhradne rešpektovaná, a všeobecne sa cieľi na to, aby kompetencia SNR a jej výkonných orgánov bola v menšej či väčšej miere sťažovaná. Okrem politických dôsledkov má táto nedôslednosť v úprave kompetencie tie následky, že sa zavádza neistota. Práve preto rezumujúc túto úvahu musíme zdôrazniť, že vlastne jedinou chybou viac technického rázu pri budovaní tohoto štátu sme urobili, že sme posiaľ zameškali normotvornú úpravu pôsobnosti SNR, najmä potrebu rozhraničenia právomoci medzi Národným zhromaždením a Slovenskou národnou radou.

Keby toto vymedzenie nebolo sa dialo niekedy na nekompetentnom fóre, niekedy v nevhodnú dobu, tak tieto malicherné škriepky v československej rodine boli by vystali. Ale je lepšie na ne ukázať než ich zamlčať a dnes už všetci očakávame, že to, čo sa nepodarilo dosiaľ, urobí to práve náš zbor, naše Ústavodarné národné zhromaždenie.

Práve preto nezbytný predpoklad našej vnútornej konsolidácie je doriešenie vnútorného usporiadania medzi Čechmi a Slovákami a dôsledné prevádzanie košického programu, a to v otázke česko-slovenského pomeru. však toto dojednanie bolo prijaté všetkými politickými stranami a ozaj v národe dosiahlo veľkého súhlasu. K tomuto riešeniu dospeli sme po dlhom vývoji aj po značných skúsenostiach a okrem toho v slovenskom národnom povstaní sa pomer tento formuloval a taktó vedel povzbudiť široké vrstvy slovenského národa v boji proti fašizmu. Netreba a nemožno zabudnúť, že republika Československá sa znovu zrodila na povstaleckom Slovensku, že tu pred celým svetom bola potvrdená nová štátna idea a že preto

je vecou politického taktu a múdrosti, aby tento výdobytok bol na všetkých stranách rešpektovaný.

Bojím sa, že tie hlasy, ktoré nesprávnymi informáciami boli vyvolané a hlavne hlasy kritiky proti súčasnému usporiadaniu medzi orgánmi celoštátnymi a SNR, že tieto hlasy nešťastnou náhodou vyzdvihli len stránky záporné, zamlčujúce silné pozitívy.

Je treba dôrazne priklíncovať, že košickú dohodu zmluvné strany, a to či vláda či povereníci, sústavne a poctivo plnili a prehlbovali a zdokonaľovali, a tam, kde došlo k nedôslednostiam, tam sa jednalo o výnimky a nie o pravidlá.

Posledná dohoda z 27. júna t. r. tzv. povolebná, nebola robená v kľudnom ovzduší. Bola robená v daždi umelých obáv, že na Slovensku sa vzmáhajú živly protištátne a čo ja viem čo všetko iné, a len tak si môžeme vysvetliť, že pôsobnosť SNR a samostatnosť Zboru povereníkov skúšali odstrihávať. I keď zvíťazila zásada košickej dohody, predsa v tejto nevhodnej atmosfére našli sa rôzne inštančné komplikácie, ktoré v páde potreby rýchleho pokračovania môžu neblaho zasiahnuť do normotvornej právomoci Slovenskej národnej rady. Práve preto nie na obsah dohody z 27. júna t. r., ale na pomery žalujeme. Nebrojíme proti dohode, ale robíme výkričník, aby nové dohody sa nerobili (po)ďľa náhody urýchlených atmosférických porúch, ale (po)ďľa potreby. Tešíme sa tomu, že koniec bude rôznym dočasným dohodám, však čakáme, že ústavno-právny výbor v najbližšej dobe prikróči k svojmu životnému dielu a predostrie nám tak ťažko očakávanú definitívnu československú ústavu. Je úplne správne, že Zbor povereníkov i jednotliví povereníci zodpovedajú celoštátnym orgánom, ale nemožno vec tak komplikovať, ako to robí posledná dohoda, lebo tak by mohlo ľahko dochádzať ku kompetenčným sporom a z toho k nevítaným politickým konfliktom, ktoré by končili vo vlekkej chorobe známej nám z minulosti, v opätovných treniciach medzi Prahou a Bratislavou.

Práve preto musíme apelovať na všetkých politických činiteľov, hlavne v tomto vážnom období, keď si ideme pripravovať novú ústavu, aby sa úzkostlivo vyhýbali všetkému, čo by mohlo v hocikakom smere vyvolať ovzdušie nezdravého vzájomného podozrievania a odsudzovania. Preto sa žiada, aby sa nie náznakom, ale celkom jasno povedalo, že eminentným záujmom republiky je, aby slovenské veci, pokiaľ nie sú celoštátne, boli vykonávané tak zákonodarné, ako aj vládne Slovenskou národnou radou a že tieto postuláty ako výdobytky Slovenského národného povstania musia dôjsť svojho uznania aj v novej československej ústave.

Tieto demokratické, pre svojbytný slovenský národ priznané práva dokázali sa byť správnymi a požiadavky tieto oprávnenými. Ak niekde azda tieto koncepcie alebo dohody doniesli nejaké rozjarenie, to nebolo preto, že výdobytky Slovenského národného povstania boli zle koncipované ale skôr preto, že niektorí, ktorí mali prevádzať tieto koncepcie, nepochopili ich správne, alebo neboli na výške doby vo svojom postavení. Práve preto netreba meniť výdobytky Slovenského národného povstania, netreba ich obchádzať, ale vo zmysle požiadavky celistvosti Československej republiky a voči požiadavkám štátnej jednotnosti tieto tak prispôbiť k dnešným pomerom, aby politická rovnoprávnosť našich národov ako zaistená možnosť úplného ľudského bytia a vývoja ostala pre nás nielen samozrejmosťou, ale aj základným postulátom nášho politického a štátneho života.

Preto musí byť dohoda medzi Čechmi a Slovákami jasná, pevná a definitívna, a to bez ohľadu na to, ako v budúcnosti dopadnú voľby, a dohodu túto, túto Magnu chartu, musí ctíť a vážiť v záujme štátnom každá strana bez ohľadu na to, či vo voľbách vyhrala, alebo voľbami bola sklamaná.

Práve preto nech sa napomáha vzájomné lepšie poznanie medzi našimi národmi, nech sa prehĺbi naše poznanie a vzájomnosť na poli duchovnom, kultúrnom a hospodárskom a nech štátna idea sa stane presvedčením každého Čecha a Slováka, za ktorú bude ochotný hocktorý

z nás priniesť i tie najťažšie obeť, a v páde, že to republika Československá bude vyžadovať, i vlastný život. *(Potlesk.)*

Toto by boli naše poznámky k vládnemu programu. Prosíme slávnú vládu, aby toto vzala ako dobroprajnú spoluprácu Demokratickej strany na jej veľkom budovateľskom programe. Tak pán predseda, ako aj celá vláda nech je presvedčená o našej československej štátoctvornosti. My nie slovami, ale skutkami, vážené dámy a páni, to dokazujeme. Práve preto želáme k prospešnej práci budovateľskej Klementovi Gottwaldovi a jeho vláde mnoho zdravia, mnoho šťastia a mnoho zdaru a nech pri ich budovaní a pod vedením nášho milovaného prezidenta dr. Edvarda Beneša prekvitá republika Československá. *(Potlesk.)*

Digitální knihovna. Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948 – stenoprotokoly. 5. schůze. Středa 10. července 1946.

Dokument č. 75

Obežník Ústředního sekretariátu Demokratickej strany, z 12. júla 1946

Č. 15.400/46/polit.Dr.B/SK. Bratislava, 12. júla 1946.

Všetkým oblastním a okresným sekretariátom DS!

V súvislosti s reslovakizáciou prevádzanou Osídľovacím úradom, Demokratickej strane, ako reprezentantke dvojtretinovej väčšiny slovenského národa, prípadne vážny úkol. Podľa triezvých odhadov, vráti sa touto cestou do lona slovenského národa asi 200.000 ľudí. Podľa našich informácií reslovakizácia nemá ostať len papierovou, ale osoby, ktorých sa to týka, majú byť skutočne prinavrátené národnej pospolitosti slovenskej i svojim zmýšľaním, rečou a cítením.

Sme si plne vedomí, že mnohé osoby sa budú hlásiť k slovenskej národnosti len preto, aby zachránili majetok. Plánuje sa však, aby tieto osoby, najmä cestou kultúrnych organizácií /Slov.(enská) liga/ a cestou politických strán boli podchytené slovenskému duchu. Demokratická strana sa musí vtedy tejto akcie ujať a pripravovať sama úkoly.

Dosiaľ nie je vyriešená otázka, či osoby takto prijaté za Slovákov, dostanú späť zhabaný majetok a či nie. Je však veľmi nepravdepodobné, že by zhabaný majetok, ktorý už je definitívne rozdelený do slovenských rúk sa mohol bývalému Maďarovi vrátiť. U takýchto Maďarov, prihlásiacich sa teraz za Slovákov je treba vtedy postupovať opatrne pri udeľovaní a priznávaní slovenskej národnosti. Demokratická strana pravdepodobne bude zastávať názor, že osobám, hlásiacim sa v tejto akcii za Slovákov, bude treba ponechať majetok, preto tam, kde majetok týchto osôb je už v slovenských rukách zákonitou cestou, treba upustiť od udelenia štátneho občianstva, aby sme nekrivdili našim vlastným ľuďom, ktorí sú Slovákami už dávno.

ÚS(Ústředný sekretariát) DS bude mať možnosť v malom rozsahu intervenovať za kladné alebo záporné vybavovanie žiadostí v súvislosti s touto akciou. Obracajte sa preto na ÚS(Ústředný sekretariát) DS, polit.(ické) oddelenie, len v prípadoch skutočne zaslúžených hodných, kde žiadateľ a žiadosť obostojí po každej stránke. Kým čl.(československé) štátne občianstvo nebolo niektorej osobe definitívne udelené, nemožno ju prijať do strany. Avšak